

بررسی رابطه بین هوش معنوی و شادکامی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاه تهران

فهیمة باب‌الحوائجی

دانشیار گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران؛

F.babalhavaeji@gmail.com

عباسعلی رستمی‌نسب

استادیار دانشگاه شهید باهنر کرمان؛ rostaminasab@uk.ac.ir

اورانوس تاج‌الدینی (نویسنده مسئول)

دانشجوی دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران؛

Tajedini@Yahoo.com

فخرالسادات‌هاشمی‌نسب

کارشناس ارشد جامعه‌شناسی F.hasheminasab@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۹۱/۰۲/۳۱

تاریخ دریافت: ۹۰/۱۲/۱۸

چکیده

هدف: این پژوهش با هدف، بررسی رابطه هوش معنوی و شادکامی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاه تهران انجام شده است.

روش: پژوهش حاضر، پژوهشی توصیفی و از نوع همبستگی می‌باشد. برای انجام این پژوهش از پرسشنامه هوش معنوی اسماعیل ناصری (۱۳۸۷) و نیز پرسشنامه شادکامی آکسفورد (۱۹۸۹) استفاده شد. تعداد ۱۵۰ پرسشنامه توسط محققان جمع‌آوری شد که پس از بازبینی و تصحیح پرسشنامه‌های ناقص، ۱۳۲ پرسشنامه نهایی انتخاب شدند و سپس تحلیل آماری بر روی داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS انجام شد.

یافته‌ها: نتایج حاصله از این پژوهش نشان داد که بین هوش معنوی و شادکامی کتابداران رابطه معناداری وجود دارد، (با سطح معناداری ۰/۰۰۰ و ضریب همبستگی ۰/۸۳۶)، بنابراین فرض وجود رابطه بین هوش معنوی کتابداران و شادکامی آن‌ها با بیش از ۹۹ درصد اطمینان تأیید می‌شود. همچنین یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که بین هوش معنوی و شادکامی کتابداران بر اساس جنسیت و تاهل آنها رابطه معنی داری وجود ندارد.

واژگان کلیدی: شادکامی، کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی، کتابخانه‌های دانشگاهی، هوش معنوی.

مقدمه

یکی از مسائل چالش‌زا در تاریخ روان‌شناسی از گذشته تاکنون مفهوم هوش^۱ است. برخی از نظریه پردازان عقیده دارند که هوش فاقد یک جوهره واقعی است و تنها یک برچسب برای آن چیزی است که آزمون‌های هوش اندازه می‌گیرند (اسمیت^۲ و همکاران، ۲۰۰۳). والترز و گاردنر عقیده دارند هوش مجموعه‌ای از توانایی‌هاست که فرد را در حل مشکلاتش توانا نموده و این راه حل‌ها را در یک فرهنگ خاص جای می‌دهد (هاید^۳، ۲۰۰۴). هوش، از جمله هوش معنوی^۴ بیانگر مجموعه مهارت‌ها و توانایی‌های مختلف است که هر کدام به اشکال متفاوت در بافتهای اجتماعی و تاریخی ظاهر می‌شوند (آموزز^۵، ۲۰۰۰). توجه جهانی به ابعاد معنوی زندگی بشری توسط روانشناسان سراسر دنیا مولد مساله‌ای تحت عنوان هوش معنوی است. هوش معنوی ترکیبی از عناصر هوش و معنویت است (آموزز، ۲۰۰۰) بر همین اساس زوهر و مارشال^۶ (۲۰۰۰)، معتقدند هوش معنوی زاینده بینشی عمیق در تندباد حوادث روزگار است و شخص را در برابر رویدادها و حوادث تلخ و شیرین زندگی آبدیده می‌کند، تا از سختی‌های زندگی نهراسد و با صبر و تفکر با آنها مقابله نموده و راه حل‌های منطقی و انسانی برای آنها بیابد؛ و آن را هوشی می‌دانند که به وسیله آن افراد به مشکلات معنایی و ارزشی پرداخته و آنها را حل می‌کنند. هوش معنوی نوعی از هوش است که با استفاده از آن افراد قادر می‌شوند تا فعالیت‌ها و زندگی خود را در مسیری عمیق‌تر، غنی‌تر معنادارتر هدایت کنند. عاملی که باعث گردیده است تا سازه معنویت در ترکیب با هوش مفهوم سازی شود، نتایج علمی تحقیقاتی است که نشان می‌دهند؛ به کارگیری الگوهای معنوی و دینی در زندگی روزمره بشر می‌تواند موجب افزایش سازگاری و بهزیستی انسان شود (امرام^۷، ۲۰۰۷). معنویت و در راستای آن هوش معنوی در همه حوزه‌های زندگی بشری می‌تواند موثر باشد و حوزه‌های کاری و فعالیت‌های اجتماعی بشر نیز از این امر مستثنی نیستند. پیاده سازی معنویت در محیط‌های کاری و سازمانهای اجتماعی سبب

افزایش کارایی و بهره‌وری در آنهاست ولی متأسفانه اغلب در جوامع فناورانه امروزی این مهم به دست فراموشی سپرده می‌شود. این واقعیت در مورد انسان و روابط انسانی وجود دارد که بایستی به انسانها به عنوان موجودات انسانی، نگریده شود نه اشیایی برای رسیدن سازمان به اهداف خود. بنابراین اینکه افراد چگونه با هم یک رابطه خوب در درون سازمان داشته و چگونه با یکدیگر یک اجتماع را خلق کنند، مهم است (زوه‌ر و مارشال، ۲۰۰۴؛ نقل در سیسک^۸، ۲۰۰۸). هوش معنوی، به عنوان یک سازه روانی- رفتاری، به افراد یاری می‌رساند تا به ارزیابی موقعیت کاری خود پرداخته و در خود نسبت به خود احساس دلسوزی داشته باشند این موضوع از آن جهت دارای اهمیت است که افراد دارای حس خود دلسوزی نسبت به دیگران نیز می‌توانند دلسوزی نشان دهد (مک‌مولن^۹، ۲۰۰۳). افراد حوزه‌های اجتماعی مختلف از جمله کتابداران می‌توانند با رشد مولفه‌های هوش معنوی (شکل شماره ۱) به شغل خود معنا و مفهوم بخشند (نوبل^{۱۰}، ۲۰۰۰).

شکل ۱. مولفه‌های هوش معنوی از نظر نوبل و گان

یکی دیگر از ویژگیهای شخصیتی افراد مختلف از جمله کتابداران شادکامی^{۱۱} است که با همراهی مولفه‌های هوش معنوی می‌تواند در زمینه غلبه بر استرسها و فشارهای ناشی از کار مدد‌رسان باشد.

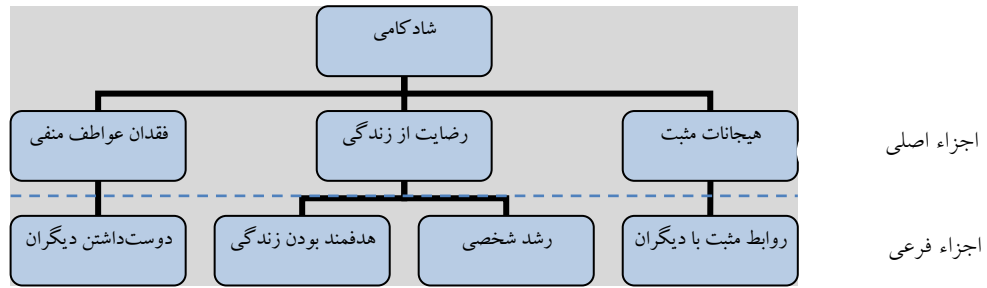
شادکامی به عنوان مفهومی مثبت برای سالم ماندن ضروری و حیاتی است (کوهن، ۲۰۰۲؛ نقل در بیخت، ۲۰۰۸). شادکامی را به عنوان یک کل در قالب رضایتی وسیع و تعریف کرده‌اند (تاتارکیویز، ۱۹۶۷؛ نقل در گاوین^{۱۲}، ۲۰۰۴).

شادکامی غلبه احساسات مثبت به منفی و تمرکز بر کفه‌های عاطفی موقعیتهای زندگی تعریف شده است. (دینر^{۱۳}، ۱۹۸۴؛ نقل در بیخت^{۱۴} و همکاران، ۲۰۰۸). شادکامی را همچنین به عنوان مفهومی در تقارن با حس درونی مثبت، خوشی افزاینده و انگیزه بخش برای همه رفتارهای انسان، در نظر گرفته‌اند (آرگایل^{۱۵}، ۱۹۸۷؛ نقل در لو^{۱۶} و همکاران، ۲۰۰۱).

شادکامی دارای سه جزء اساسی است که عبارتند از هیجانات مثبت، رضایت در زندگی و فقدان عواطف منفی (شکل ۲). روابط مثبت با دیگران، هدفمند بودن زندگی، رشد شخصی و دوست داشتن دیگران نیز از دیگر اجزای شادکامی هستند (آرگایل، ۲۰۰۱).

در تحقیقی که مایرز^{۱۷} انجام داد، به این نکته پرداخت که افراد شاد در وجود خود احساس امنیت بیشتری می‌کنند، آسان‌تر تصمیم می‌گیرند، دارای روحیه‌ی مشارکتی بالاتری هستند و احساس رضایت آنها در زندگی بالاتر است. (مایرز، ۲۰۰۲).

شادکامی دارای اثرات مثبتی و اثربخشی برای افراد مختلف است، از جمله این اثرات افزایش قدرت تفکر و ارتقاء کیفیت ارتباطات است. در این حالت احساس نوع دوستی افزایش یافته و افراد به دیگران کمک می‌کنند. اراد شادکام در مشاغل خود موفق‌ترند، وظایف خود را بهتر انجام داده و قدرت حل مساله بیشتری (آرگایل، ۲۰۰۱).

شکل ۲. اجزاء شادکامی از نظر آرگایل

نتایج حاصله از تحقیقات متفاوتی که انجام گرفته است حاکی از آن است که احساسات و شخصیت متعادل، به طرز قابل ملاحظه‌ای، سطح امید را در فرد، بالا می‌برد و در نتیجه، فرد، بهتر می‌تواند از پس موانع اضطراب آفرین زندگی برآید. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که شادکامی دارای رابطه مستقیم با شخصیت و روحیه افراد است. افراد دارای روحیه شاد، هنگام انجام فعالیت‌های روزمره مثبت اندیشی را سرلوحه فعالیت‌های خود قرار می‌دهد و دارای قدرت چاره‌اندیشی بیشتر هنگام رویارویی با مشکلات کوچک و بزرگ زندگی هستند. به عبارت دیگر، شادکامی، هنگامی پدیدار می‌شود که انسان، دارای احساس رضایت بیشتر از خود و محیط اطراف خود هستند (سیسک، ۲۰۰۸). مطالعات همچنین نشان داده‌اند که در جوامع متمدن کنونی انسان‌های شاد و سالم دارای حس مسئولیت‌پذیری بالایی خواهند بود. احساس مثبت شادکامی در زندگی شاغلین تاثیر شگرفی داشته و بر عملکرد بهینه و اثربخش آنها موثر است. افراد شادکام، دارای نگرشی مثبت و خوشبینانه نسبت به رویدادهای اطراف خود هستند و به جای سوگیری‌های منفی نسبت به اتفاقات دنیای خود، سعی در استفاده بهینه از این وقایع می‌نمایند. (روجاس^{۱۸}، ۲۰۰۷).

دگرگونی‌های کنونی جوامع رو به توسعه مانند ایران لزوم توجه به شادکامی را به عنوان شاخص‌های مثبت ملموس‌تر کرده است، این موضوع به صورت عینی در سایر پژوهش‌های انجام گرفته در زمینه ارتباط هوش معنوی با سلامت

روان و شادکامی مورد بررسی قرار گرفته است. با این وجود بر اساس مطالعه پیشینه پژوهش در ایران، کمتر پژوهشی به بررسی ارتباط میان هوش معنوی با شادکامی به صورت اخص پرداخته است. کتابداران از جمله افرادی هستند که با توجه به ماهیت شغلی و حرفه‌ای خود، روزانه به صورت مستقیم و در رو با خیل عظیمی از کاربران و مراجعان در ارتباط می‌باشند. بنابراین مسأله اصلی مورد توجه پژوهش حاضر این بوده که آیا اساساً هوش معنوی با شادکامی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاه تهران ارتباط برقرار می‌کند؟ آیا این رابطه بر حسب جنسیت و تأهل تعدیل می‌شود؟

در همین راستا، پژوهش حاضر بر آن است تا به بررسی هوش معنوی و ارتباط آن با شادکامی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاه تهران ایران بپردازد.

سوالات و فرضیه پژوهش

بین هوش معنوی و شادکامی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاه تهران رابطه معناداری وجود دارد.

این پژوهش درصدد پاسخگویی به این سوال کلی است که آیا بین هوش معنوی و شادکامی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاه تهران، رابطه معناداری وجود دارد؟

با توجه به این سوال کلی، سوالات زیر مطرح می‌شود:

آیا بین هوش معنوی و جنسیت کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاه تهران رابطه معناداری وجود دارد؟

آیا بین هوش معنوی و وضعیت تأهل کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاه تهران رابطه معناداری وجود دارد؟

آیا بین شادکامی و جنسیت کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاه تهران رابطه معناداری وجود دارد؟

آیا بین شادکامی و وضعیت تاهل کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاه تهران رابطه معناداری وجود دارد؟
میزان هوش معنوی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاه تهران چگونه است؟
میزان شادکامی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاه تهران چگونه است؟

پیشینه پژوهش

مروج در سال ۱۳۸۹ در پژوهشی به بررسی سلامت روان، شادکامی و امید در دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز پرداخت و به این نتیجه دست یافت که آموزه‌های مذهبی (مبتنی بر انتظار فرج) باعث افزایش سلامت روان، شادکامی و امید گروه آزمایش در مقایسه با گروه کنترل شده است. به منظور تعیین اثربخشی آموزش معنویت بر افزایش امید، رضایت از زندگی و شادکامی در زنان مبتلا به سرطان پستان تحت پوشش مرکز تحقیقات سرطان فلاح جوشقانی (۱۳۸۹) پژوهشی انجام داد که از جمله پژوهش‌های شبه آزمایشی با پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه آزمایش و کنترل است که ۶۰ نفر به صورت داوطلبانه در آن انتخاب شدند. و طبق نتایج این پژوهش، اثربخشی این شیوه بر افزایش امید، رضایت از زندگی و شادکامی در زنان مبتلا به سرطان پستان تحت پوشش مرکز تحقیقات سرطان تأیید شد.

موریرا-آلمیدا^{۱۹} (۲۰۰۶) رابطه بین اعمال دینی و شاخص‌های سلامت روان در رضایت از زندگی، شادکامی و عاطفه مثبت را در بیش از صد مطالعه مورد پژوهش قراردادند، که ۸۰ مطالعه حداقل یک رابطه مثبت و معنی‌دار بین اعمال دینی و متغیرهای رضایت از زندگی و شادکامی را نمایاند. ایشان بیان می‌کنند که این رابطه مثبت در نمونه‌های مختلف از کشورهای مختلف که دارای تنوع نژادی و مذهبی می‌باشند، وجود دارد.

آلبرکستن^{۲۰} (۲۰۰۳) معتقد است که تجربه‌ی استرس، احساس شادکامی را کاهش می‌دهد یعنی هر چه فرد استرس بیشتری را تجربه نماید، از میزان شادکامی او کاسته می‌شود و سلامت روانی مورد تهدید قرار می‌گیرد (نقل در عناصری، ۱۳۸۶).

فرانسیس و رابینز^{۲۱} در سال ۲۰۰۰ مطالعه‌ی ای با عنوان رابطه بین نگرش مذهبی با شادکامی و خودشکوفایی بین دانشجویان انجام دادند و به این نتیجه دست یافتند که بین نگرش مذهبی و شادکامی و خودشکوفایی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

ملتبای، لوئیز و دی^{۲۲} (۲۰۰۰) نیز بهد از تحقیقات خود اعلام داشتند که راه رسیدن به شادکامی و خوشبختی روان شناختی را در پرتو توجه به ارزشها و هدف‌های معنوی، نیازهای بنیادی، معنادار بودن و هدفمندی زندگی، عشق و علائق دینی و الهی می‌دانند. به نظر آن‌ها شواهد تجربی فراوانی وجود دارد که حاکی از رابطه مثبت معنادار بین نگرش دینی و شادکامی می‌باشد.

جامعه آماری، نمونه و روش اجرای پژوهش

تحقیق حاضر یک تحقیق توصیفی از نوع همبستگی می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشکده‌ها و کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران هستند که شامل ۱۳۲ نفر می‌گردد. برای جمع‌آوری اطلاعات، محققان با مراجعه به هر کتابخانه، پرسش‌نامه‌های تهیه شده را به طور هم‌زمان در اختیار کتابداران قرار دادند. شیوه کار بدین صورت بود که محققان با مراجعه به کتابخانه مرکزی و کتابخانه‌های مستقر در سطح دانشکده‌های دانشگاه تهران، پس از گفتگو و توضیح دادن اهمیت پژوهش و اینکه داده‌ها بصورت گروهی تحلیل خواهد شد و اینکه اطلاعات تکمیل شده توسط آنها در اختیار کسی قرار نخواهد گرفت، علاقه مشارکت کنندگان را برای پرکردن پرسشنامه برمی‌انگیختند. گردآوری داده‌ها، در طول زمستان سال ۱۳۹۰ صورت گرفت. از

آنجا که هیچ‌گونه اجباری در پر کردن پرسشنامه برای کسی وجود نداشت هر فرد داوطلبانه پرسشنامه را پر کرد؛ تعداد ۱۵۰ پرسشنامه توسط محققان جمع‌آوری شد که پس از بازبینی و تصحیح پرسشنامه‌های ناقص، ۱۳۲ پرسشنامه نهایی انتخاب شدند و سپس تحلیل آماری بر روی داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS انجام شد.

ابزار سنجش

در این پژوهش از ۲ ابزار استفاده شده است:

الف) پرسشنامه اندازه‌گیری هوش معنوی

این پرسشنامه توسط اسماعیل ناصری (۱۳۸۷) به عنوان پایان نامه کارشناسی ارشد ساخته و در بین دانشجویان دانشکده‌های مختلف دانشگاه علامه طباطبایی هنجار یابی گردید. وی با در نظر گرفتن این موضوع که باورها و رفتارهای معنوی و مذهبی و به طور کلی فرهنگ غالب این افراد بسیار تحت تاثیر دین اسلام و کتاب مقدس قرآن می‌باشد، اقدام به ساخت این پرسشنامه نموده است. در تعریف و تعیین مولفه‌های پرسشنامه از دو منبع مبانی دین اسلام و کتاب قران و سایر پرسشنامه‌های هوش معنوی صاحب‌نظران خارجی نیز استفاده نموده است. پرسشنامه هوش معنوی حاوی ۹۷ سوال می‌باشد که ۴ مؤلفه خودآگاهی متعالی، تجارب معنوی، شکیبایی، و بخشش را می‌سنجد. اعتبار و روایی این پرسشنامه با ضریب آلفای کرونباخ سنجیده شده است که ضریب پایایی آن برابر با ۰/۹۵ می‌باشد (ناصری، ۱۳۸۷). برای اندازه‌گیری این مؤلفه مقیاسهای دیگری نیز موجود بود ولی به دلایلی از جمله فرهنگ اسلامی و اعتقادات خاصی که می‌تواند با هوش معنوی ایرانیان مرتبط باشد ترجیح داده شد از این پرسشنامه استفاده شود.

ب) پرسشنامه شادکامی اکسفورد^{۲۳} (O.H.I)

این پرسشنامه را در سال ۱۹۸۹، آرگایل و لو تهیه کردند (علی پور و نوربالا، ۱۳۸۷). فرم نهایی این آزمون ۲۹ ماده دارد. آرگایل (۲۰۰۱)، ضریب آلفای ۰/۹۰ را با ۳۴۷ آزمودنی، فارنهام (۱۹۹۰) آلفای ۰/۸۷ را با ۱۰۱ آزمودنی و لو (۱۹۹۳) با فرم کوتاهتری از این پرسشنامه، آلفای ۰/۸۴ را با ۱۸۰ آزمودنی به دست آوردند. در پژوهشی که علی پور و نور بالا (۱۳۷۸)، به منظور بررسی مقدماتی پایایی و روایی پرسشنامه شادکامی آکسفورد با ۱۰۱ دانشجوی دانشگاه علامه طباطبایی و شاهد (۶۲ زن و ۳۸ مرد) انجام دادند، ضریب همسانی درونی برای گروه مردان و زنان به ترتیب برابر ۰/۹۴ و ۰/۹۰ و اعتبار بازآزمایی پس از هفت هفته ۰/۷۸ و ضریب پایایی بازآزمایی با فاصله زمانی سه هفته در یک نمونه ۲۵ نفری ۰/۷۹ به دست آمد، آلفای کرونباخ ۰/۹۳ و پایایی دو نیمه کردن آزمون ۰/۹۲ بود. برای تعیین اعتبار این آزمون در سال تحصیلی ۷۸-۷۷ متخصصان دانشگاه علامه طباطبایی اعتبار صوری بالایی برای آن اعلام نموده‌اند. به منظور بررسی روایی عاملی، از روش تحلیل عوامل استفاده شده و با بهره‌گیری از روش استخراج مولفه‌های اصلی و چرخش واریماکس ۵ عامل خشنودی از زندگی، خلق مثبت، سلامتی، کارآمدی و عزت نفس مشخص گردیده است. عوامل پنجگانه توانسته اند ۰/۵۷ واریانس کل را تبیین کنند. پایایی آزمون شادکامی به روش آلفای کرونباخ ۰/۹۲ به دست آمده است.

یافته‌های تحقیق؛ توصیف شاخص‌های جمعیت شناختی

با توجه به نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها، ۶۱/۴ درصد در گروه نمونه زن و ۳۸/۶ درصد برابر با (۸۱) نفر، مرد بوده‌اند. (جدول ۱).

جدول ۱. توزیع فراوانی وضعیت جنسیت کتابداران

جنسیت	فراوانی	درصد
مرد	۵۱	۳۸/۶
زن	۸۱	۶۱/۴
کل	۱۳۲	۱۰۰

با توجه به نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها، ۲۲.۷ درصد (۳۰ نفر) از کتابداران مورد بررسی در گروه نمونه مجرد و ۷۷.۳ درصد (۱۰۲ نفر) متأهل بودند. (جدول ۲).

جدول ۲. توزیع فراوانی وضعیت تأهل کتابداران

وضعیت تأهل	فراوانی	درصد
متأهل	۱۰۲	۷۷/۳
مجرد	۳۰	۲۲/۷
کل	۱۳۲	۱۰۰

استفاده از ضریب همبستگی پیرسون نشان داد که بین هوش معنوی و شادکامی کتابداران رابطه معناداری وجود دارد (با سطح معناداری ۰.۰۰۰ و ضریب همبستگی ۰.۸۳۶)، بنابراین فرض وجود رابطه بین هوش معنوی کتابداران و شادکامی آن‌ها با بیش از ۹۹ درصد اطمینان تأیید می‌شود. با توجه به مثبت بودن ضرایب همبستگی و شیب خط برازش شده که نشانگر رابطه مستقیم بین این دو متغیر است می‌توان نتیجه‌گیری نمود که با افزایش نمره هوش معنوی کتابداران، نمره شادکامی آنها افزایش یافته است. همچنین ضریب تعیین بین دو متغیر برابر $(R^2=0.69)$ بود که نشان داد ۰.۶۹ درصد تغییرات متغیر هوش معنوی را می‌توان به کمک شادکامی پیش بینی نمود (جدول ۳).

جدول ۳. ضریب همبستگی پیرسون بین هوش معنوی و شادکامی کتابداران

هوش معنوی	
ضریب همبستگی پیرسون	۰.۸۳۶**
شاد	سطح معناداری
کامی	۰.۰۰۰
	R2
	۰.۶۹
	تعداد
	۱۳۲

برای بررسی رابطه هوش معنوی، جنسیت و وضعیت تأهل کتابداران با شادکامی آنها از رگرسیون گام به گام استفاده شده است.

جدول ۴. خلاصه نتایج تحلیل رگرسیون گام به گام شادکامی بر حسب هوش معنوی، جنسیت و وضعیت تأهل

متغیر	R	R2	R2 Adjusted	ضرب غیراستاندارد مقدار B	ضرب استاندارد مقدار	مقدار T	سطح معنی داری
هوش معنوی بر شادکامی	۰.۸۳۶	۰.۶۹۹	۰.۶۹۷	۱.۷۱۱	۰.۸۳۶	۱۷.۳۹۱	۰.۰۰۰
جنسیت	۰.۸۳۶	۰.۶۹۹	۰.۶۹۵	۰.۱۸۸	۰.۰۰۹	۰.۱۷۷	۰.۸۶۰
وضعیت تأهل	۰.۸۴۱	۰.۷۰۷	۰.۷۰۲	۲.۲۳۲	۰.۰۸۷	۱.۸۱۲	۰.۰۷۲

جدول ۴ شدت رابطه بین متغیر ملاک (شادکامی) و ترکیب خطی متغیرهای پیش بین را گزارش می‌کند. MR (ضرب رگرسیون چندگانه) بیانگر میزان همبستگی خطی بین متغیر و یا متغیرهای با قدرت پیشگویی معنادار جهت متغیر وابسته است. پس از ورود هر یک از متغیرها در معادله تأثیر ورود متغیرها بررسی و آماره‌های مرتبط اشاره شده است. در قدم اول متغیر هوش معنوی وارد معادله گردید. در بعد هوش معنوی، مقدار R، ۰.۸۳۶ می‌باشد که نشان‌دهنده رابطه بین مقدار شادکامی است که هوش معنوی پیش‌بینی می‌کند، متغیر مذکور به تنهایی می‌تواند حدود ۶۹۹٪ متغیر شادکامی را تبیین کند. در قدم دوم متغیر جنسیت وارد معادله گردید. در بعد جنسیت، مقدار R، همان ۰.۸۳۶ می‌باشد که نشان‌دهنده میزان رابطه بین مقدار شادکامی است که توسط هوش معنوی و جنسیت پیش‌بینی می‌شود. به عبارتی متغیر هوش معنوی و جنسیت با هم می‌توانند ۶۹۹٪ متغیر شادکامی را تعیین کنند. که نشان‌دهنده تأثیر نداشتن این متغیر در مدل رگرسیون و میزان پیش‌بینی دارد و بنابراین از مدل حذف می‌شود؛ در قدم سوم متغیر وضعیت تأهل وارد معادله گردید، در بعد وضعیت تأهل، مقدار R، ۰.۸۴۱ می‌باشد که نشان‌دهنده تغییرات بسیار کمی در مدل است و بنابراین از مدل حذف می‌شود. با توجه به مقادیر R و R² در جدول ۴ می‌توان گفت که

فقط متغیر هوش معنوی پیش بینی کننده شادکامی می باشد و بقیه متغیرها از مدل حذف می شوند.

مقایسه میانگین نمره های هوش معنوی کتابداران با توجه به جنسیت آن ها نشان داد که در سطح توصیفی، نمره هوش معنوی کتابداران مرد بیشتر از نمره هوش معنوی (M=۳۵.۴۳۱) از میانگین هوش معنوی کتابداران (M=۳۴.۸۸۸) بوده است. به منظور مقایسه میانگین ها و با توجه به برابری واریانس ها از آزمون t مستقل به روش واریانس ادغام شده استفاده شد و تفاوت معناداری بین دو گروه مشاهده نشد. در نتیجه می توان گفت بین هوش معنوی کتابداران مرد و زن تفاوت معنی داری وجود ندارد (جدول ۵).

جدول ۵. آماره های آزمون t برای مقایسه میانگین هوش معنوی کتابداران مرد و زن

جنسیت	N	M	SD	t	Df	p
مرد	۵۱	۳۵.۴۳۱	۱۰.۸۳۰	۰.۲۸۱	۶	۰.۷۰۵
زن	۸۱	۳۴.۸۸۸	۱۰.۷۷۸			
		۹	۴۵			

مقایسه میانگین نمره های هوش معنوی کتابداران با توجه به وضعیت تأهل آن ها نشان داد که در سطح توصیفی نمره هوش معنوی کتابداران متأهل بیشتر (M=۳۵.۲۸۴۳) از میانگین هوش معنوی کتابداران مجرد (M=۳۴.۴۶۶۷) بوده است. به منظور مقایسه میانگین ها و با توجه به برابری واریانس ها از آزمون t مستقل به روش واریانس ادغام شده استفاده شد و تفاوت معناداری بین دو گروه مشاهده نشد. در نتیجه می توان گفت بین هوش معنوی کتابداران مجرد و متأهل تفاوت معنی داری وجود ندارد (جدول ۶).

جدول ۶. آماره‌های آزمون ف برای مقایسه میانگین هوش معنوی کتابداران مجرد و متأهل

وضعیت تأهل	N	M	SD	t	Df	p
متأهل	۱۰۲	۳۵.۲۸۴	۱۰.۴۲۹	۰.۳۳۸	۴۲.۷۴۹	۰.۷۳۷
		۳	۷۵			
مجرد	۳۰	۳۴.۴۶۶	۱۱.۹۸۴			
		۷	۸۶			

مقایسه میانگین نمره‌های شادکامی کتابداران با توجه به جنسیت آن‌ها نشان می‌دهد که در سطح توصیفی نمره شادکامی کتابداران مرد، ($M=16.6863$) از میانگین شادکامی کتابداران زن کمتر بوده است ($M=16.2593$). به منظور مقایسه میانگین‌ها و با توجه به برابری واریانس‌ها از آزمون t مستقل به روش واریانس ادغام شده استفاده شد و تفاوت معناداری بین دو گروه مشاهده نشد. در نتیجه می‌توان گفت بین شادکامی کتابداران مجرد و زن تفاوت معنی داری وجود ندارد (جدول ۷)

جدول ۷. آماره‌های آزمون t برای مقایسه میانگین شادکامی کتابداران مجرد و زن

جنسیت	N	M	SD	t	Df	p
مرد	۵۱	۱۶.۶۸۶	۴.۷۸۵۳	۰.۴۵۳	۱۳۰	۰.۱۳۹
		۳	۵			
زن	۸۱	۱۶.۲۵۹	۵.۵۶۰۵			
		۳	۳			

مقایسه میانگین نمره‌های شادکامی کتابداران با توجه به وضعیت تأهل آن‌ها نشان می‌دهد که در سطح توصیفی نمره شادکامی کتابداران متأهل بیشتر ($M=16.8235$) از میانگین شادکامی کتابداران مجرد ($M=15.0667$) بوده است. به منظور مقایسه میانگین‌ها و با توجه به برابری واریانس‌ها از آزمون t مستقل به روش واریانس ادغام شده استفاده شد و تفاوت معناداری بین دو گروه مشاهده نشد. در نتیجه می‌توان گفت بین شادکامی کتابداران مجرد و متأهل تفاوت معنی داری وجود ندارد (جدول ۸).

جدول ۸. آماره‌های آزمون t برای مقایسه میانگین هوش کتابداران مجرد و متأهل

وضعیت تأهل	N	M	SD	t	Df	p
متأهل	۱۰۲	۱۶۸۲۳۵	۴۶۴۴۶۲	۱.۶۱۸	۱۳۰	۰.۰۳
مجرد	۳۰	۱۵۰۶۶۷	۶۸۱۲۹۳			

برای توصیف نمره هوش معنوی، نمرات آن به سه رده بالا، متوسط و پایین تقسیم گردید. از بین ۱۳۲ کتابدار مورد بررسی، نمره هوش معنوی ۹ نفر (۶.۸ درصد) پایین؛ ۶۱ نفر (۴۶.۲ درصد) متوسط و ۵۸ نفر (۴۳.۹ درصد) بالا می باشد.

محاسبات از طریق آزمون کای دو (۳۹.۹۵۳) نشان می دهد که هوش معنوی کتابداران در رده‌های مختلف یکسان نیست و با توجه به اینکه هوش معنوی در رده متوسط برابر ۴۶/۲ درصد و بیشتر از رده‌های دیگر است، در نتیجه می توان گفت که هوش معنوی بیشتر کتابداران متوسط است. (جدول ۹).

جدول ۹. توزیع فراوانی، آماره‌های توصیفی و آماره کای دو متغیر هوش معنوی کتابداران

هوش معنوی	فراوانی مشاهده شده	فراوانی مورد انتظار	χ^2	Df	P
پایین	۹	۴۲.۷	۳۹.۹۵۳	۲	.۰۰۰
متوسط	۶۱	۴۲.۷			
بالا	۵۸	۴۲.۷			
کل	۱۲۸	-			

برای توصیف نمره هوش معنوی کتابداران، نمرات آن به سه رده بالا، متوسط و پایین تقسیم گردید. از بین ۱۳۲ دانشجوی مورد بررسی، نمره شادکامی ۴۳ نفر (۳۲.۶ درصد) بالا؛ ۸۲ نفر (۶۲.۱ درصد) متوسط. محاسبات از طریق آزمون کای دو نشان می دهد که شادکامی کتابداران در رده‌های مختلف یکسان نیست و با توجه به اینکه شادکامی در رده متوسط برابر ۶۲.۱ درصد و بیشتر از رده‌های

دیگر است، در نتیجه می توان گفت که شادکامی بیشتر کتابداران متوسط است. (جدول ۱۰).

جدول ۱۰. توزیع فراوانی، آماره‌های توصیفی و آماره کای دو متغیر شادکامی کتابداران

P	df	χ^2	فراوانی		شادکامی
			فراوانی مورد انتظار	مشاهده شده	
.۰۰۰	۱	۱۲.۱	۶۲.۵	۴۳	بالا
			۶۲.۵	۸۲	متوسط
			-	۰	پایین
			-	۱۲۵	کل

بحث و نتیجه گیری

هوش، از جمله هوش معنوی بیانگر مجموعه مهارت‌ها و توانایی‌های مختلف است که هر کدام از آنها به صورت متفاوتی در بافتهای اجتماعی، تاریخی، فعال و ارزش گذاری می‌شوند (آموز، ۲۰۰۰). بر همین اساس زوهر و مارشال (۲۰۰۰)، معتقدند هوش معنوی موجب می‌شود که فرد در برابر رویدادها و حوادث زندگی، بینشی عمیق بیابد و از سختی‌های زندگی نترسد و با صبر و تفکر با آنها مقابله نموده و راه حل‌های منطقی و انسانی برای آنها بیابد. امروزه طی تحقیقاتی نقش هوش معنوی در سازمانها و حوزه‌های کاری اثبات شده است. هوش معنوی، به افراد کمک می‌کند که موقعیت کاری خود را ارزیابی کنند و نسبت به خود احساس دلسوزی داشته باشند زیرا فردی که نسبت به خود دلسوزی و و ترحم داشته باشد نسبت به دیگران نیز می‌تواند دلسوزی نشان دهد. کتابداری نیز مانند همه حوزه‌های شغلی دیگر از این تاثیر مستثنی نیست. شادکامی نیز یکی از مباحث اثبات شده در زندگی است. شادکامی و خلق مثبت برای افراد، اثرات خوبی به همراه دارد؛ از جمله این که باعث تأمل بیشتر افراد می‌شود، کیفیت ارتباطات را بالا می‌برد، افراد نوع دوست می‌شوند و

به دیگران کمک می‌کنند، عملکرد شغلی بهتری دارند، بهتر کار می‌کنند و بهتر قادر به حل مسأله می‌شوند.

نتایج آزمون ضریب همبستگی در جدول ۳ نشان می‌دهد که بین هوش معنوی و شادکامی رابطه خطی معنادار و مستقیم وجود دارد. یافته‌های جدول مذکور نشان دهنده این است که افرادی که از نمره هوش معنوی بالاتری برخوردار هستند، به شادکامی بیشتری نیز دست می‌یابند. از آنجا که لذتهای آنی زود گذر هستند و انسان‌ها همواره به دنبال لذتهای پایدارتر بوده‌اند فعالیت‌هایی که افراد برای جستجوی معنویت انجام می‌دهند، از جمله کمک به دیگران برای آنها می‌تواند منجر به شادکامی شود (شاو، ۲۰۰۸). همچنین سلیگمن (نقل در گاوین، ۲۰۰۴) می‌گوید اگر آنچه ما را به یک شادی بزرگتر پیوند دهد، کشف کنیم ما به شادکامی رسیده‌ایم. در نظریه‌های شناختی اعتقاد بر این است که افراد شادکام رویدادهای بیشتری را که از نظر فرهنگی مطلوب است تجربه می‌کنند و نیز رویدادهای خنثی را به صورت مثبت و رویدادهای مثبت را مثبت‌تر در نظر می‌گیرند. در واقع افراد قادرند از طریق کنترل افکارشان خوشبختی ذهنی و شادکامی خود را افزایش دهند. برای مثال این عقیده که در جهان یک نیرو و مقصد والا وجود دارد، می‌تواند به خوشبختی و شادکامی افراد بیافزاید. افراد شادکام، افکار و رفتارهایی دارند که سازگار و کمک‌کننده می‌باشند، با دید روشنی به امور می‌نگرند، دعا و نیایش دارند و به طور مستقیم برای مسائل خود تلاش و کوشش نشان می‌دهند (دینر، ۲۰۰۰). در مطالعاتی که در امریکای شمالی انجام گرفته بین شادکامی و پرداختن به فعالیت‌های معنوی همبستگی بالایی به دست آمده است (مایرز، ۲۰۰۰).

نتایج آزمون t در جدول ۵ نشان داد که بین هوش معنوی و جنسیت تفاوت معناداری وجود ندارد. این نتیجه با نتیجه تحقیق ناسل (۲۰۰۷) و یانگ و مائو (۲۰۰۷) همسو می‌باشد. یافته‌های به دست آمده با تحقیق مشابهی که یانگ (۲۰۰۶) در خصوص رابطه بین هوش معنوی و مشخصات دموگرافیک بر روی

پرستاران تایوانی و یانگ و مائو (۲۰۰۷) بر روی پرستاران چینی با استفاده از پرسشنامه ماتریکس روانی ولمن (۲۰۰۱) انجام دادند، همسو بود. با توجه به اینکه هوش معنوی در رده متوسط برابر ۴۶/۲ درصد و بیشتر از رده‌های دیگر است، در نتیجه می‌توان گفت که هوش معنوی بیشتر کتابداران متوسط است و نیز محاسبات از طریق آزمون کای دو نشان می‌دهد که شادکامی کتابداران در رده‌های مختلف یکسان نیست و با توجه به اینکه شادکامی در رده متوسط برابر ۶۲.۱ درصد و بیشتر از رده‌های دیگر است، در نتیجه می‌توان گفت که شادکامی بیشتر کتابداران متوسط است.

همچنین نتایج آزمون t در جدول ۷ برای تعیین رابطه بین جنسیت و شادکامی، تاهل و شادکامی نشان داد که بین متغیرهای ذکر شده و شادکامی، رابطه معناداری وجود ندارد. تحقیقی که توسط موکرجی و برون، (۲۰۰۵) در خصوص ارتباط مذهب، جنسیت و شادکامی در بین ۶۰ کشور دنیا انجام دادند، نشان داد که زنانی که در پارلمانهای سیاسی کار می‌کنند از شادکامی بیشتری برخوردار هستند.

بدین ترتیب با توجه به این تحقیق می‌توان گفت که معنویت نقش بسزایی در شادکامی افراد ایفا می‌کند؛ افراد دیندار در افکار، گفتار و کردار خود به معیارهای الهی توجه دارند در نتیجه به گونه‌ای رفتار می‌کنند که کردارشان مورد رضایت الهی قرار گیرد؛ چنین افرادی از تمامی رذایل اخلاقی که مثل خوره به جان آدمی می‌افتند و سلامتی اعصاب او را تحت تأثیر قرار می‌دهند به دورند و در هنگام مواجهه با مشکلات زندگی صبر و توان مقاومت خود را از دست می‌دهند و به خدای متعال تکیه می‌کنند. لذا وسایل آرامش خاطر آنها فراهم می‌گردد و از گرفتاری‌ها به انواع بیماری‌های روانی نظیر اضطراب و افسردگی مصون می‌مانند. به همین علت باید تلاش شود تا سطح معنویت و رشد هوش معنوی افراد ارتقا پیدا کند.

پی‌نوشت‌ها

- 1Intelligence
- 2 Smith
- 3 Hyde
- 4 Spiritual Intelligence
- 5 Emmons
- 6 Zohar & Marshall
- 7 Amram
- 8 Sisk
- 9 McMullen
- 10 Noble
- 11 happiness
- 12 Gavin
- 13 Diener
- 14 Bekhet
- 15 Argyle
- 16 Lu
- 17 Myers
- 18 Rojas
- 19 Moreira-Alemida
- 20 Alberktzen
- 21 Francis & Robbins
- 22 Maltby, Lewis & Day
- 23 The Oxford Happiness Inventory

منابع

- اسمیت ، ادوارد و دیگران (۲۰۰۳) ، *زمینه روان شناسی هیلگارد*، ترجمه حسن رفیعی و محسن ارجمند، تهران : انتشارات ارجمند.
- فلاح جوشقانی، راحله (۱۳۸۹)، *بررسی اثربخشی آموزش معنویت به شیوه گروهی بر افزایش امید، رضایت از زندگی و شادکامی در زنان مبتلا به سرطان پستان تحت پوشش مرکز تحقیقات سرطان*، پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.
- مروج، سیده فائزه (۱۳۸۹)، *بررسی تأثیر آموزه‌های مذهبی (مبتنی بر انتظار فرج) بر سلامت روان، شادکامی و امید دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز*. پایان نامه کارشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز.
- عسگری، پرویز و دیگران (۱۳۸۶)، *رابطه بین شادکامی، خودشکوفایی، سلامت روان و عملکرد تحلیلی با دوگانگی جنسی در دانشجویان دختر و پسر واحد علوم و تحقیقات مرکز اهواز*. *مجله علوم تربیتی*، ۹ (۳۳): ۹۵-۱۱۶.
- امیدیان، مرتضی (۱۳۸۸)، *بررسی وضعیت سلامت عمومی و شادکامی در دانشجویان دانشگاه یزد*، *مطالعات تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی*، ۳۵: ۱۰۱-۱۱۶.

- عناصری، مهریار (۱۳۸۶)، *رابطه‌ی بین سلامت روان و شادکامی دانشجویان دختر و پسر*، مجله اندیشه رفتار، ۲ (۶): ۷۵-۸۴.
- غباری بناب، باقر و دیگران (۱۳۸۶)، *هوش معنوی*. فصلنامه اندیشه دینی، ۳ (۱۰): ۱۲۵-۱۴۷.
- ناصری، اسماعیل (۱۳۸۷)، *ساخت و هنجار یابی پرسشنامه هوش معنوی*، رساله کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی
- نور بالا، احمدعلی و احمد علی پور (۱۳۷۸)، *بررسی مقدماتی و روایی پرسش نامه شادکامی آکسفورد در دانشجویان دانشگاههای تهران*، فصلنامه اندیشه و رفتار، ۱۷ و ۱۸: ۵۵-۶۵.
- Amram, Y. (2007), *The seven dimensions of spiritual intelligence: An ecumenical, grounded theory*, Paper presented at the 115th Annual Conference of the American Psychological Association, San Francisco, CA.
- Argyle, M. & Lu, L. (1990), *The personality of extroverts*, *Journal of Personality and Individual Differences*, 11: 1011-1027.
- Argyle, M. (2001), *The psychology of happiness* (2nd ed.), London: Routledge.
- Bekhet, A.K., Zauszniewski, J.A., & Nakhla, W.E. (2008), *Happiness: Theoretical and Empirical Considerations*, *Nursing Forum*, 43 (1): 12-23.
- Car, A. (2004), *positive psychology, the science of happiness and human strengths*, New York: Brunner Rortledge Ltd.
- Costa, P. & McCrae, R. R. (1980), *Influence of extraversion and neuroticism on subjective well-being: happy and unhappy people*, *Journal of Personality and Social Psychology*, 38: 668-678. Available at: https://docs.google.com/viewer?av&q=cache:pCCL1841ErEJ:doi.apa.org/journals/psp/38/4/668.pdf+&hl=en&pid=bl&srcid=ADGEESiPbHLHv6apEW_HiPy2od-B-huq-0U9ZJDM1uVaHN-2GlyVsLayv-ayQxG4A5aqSM6MizyNBISB4CLr9FFVqqMfH53MKg6WBk7sn4FYuj9GVJHvJ486l8GRqZN2nlw9AjjExERR&sig=AHIEtbRlq4J9scI2cE2XR16T-rYrbv7KFw. (7 April. 2012).
- Emmons, R. A. (2000), *Is spirituality an intelligence? Motivation, cognition, and the psychology of ultimate concern*, *The International Journal for the Psychology of Religion*, 10: 3-26.
- Francis, L. J., Jones, S. H. & Wilcox, C. (2000), *Religiosity and happiness: during adolescence, young adulthood and later life*, *Journal of Psychology and Christianity*, 19: 245-257.
- Furnham, A. & Brewing, C. (1990), *Personality and happiness*, *Personality and Individual Differences*, 11: 1093-1096.
- Gavin, J. H. & Mason R.O. (2004), *The Virtuous Organization: The Value of Happiness in the Workplace*, *Organizational Dynamics*, 33 (4): 379-392.
- Hyde, Brendan (2004), *The plausibility of spiritual intelligence: spiritual experience, problem solving and neural sites* Australian Catholic University, *Australia International Journal of Children's Spirituality*, 9

- (1): 39-52, Available at: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1364436042000200816#preview>. (7 April. 2012).
- Lu L. & et al. (2001), *Two ways to achieve happiness: when the east meets the west*, *Personality and individual Differences*, 30: 1161-1174
- Maltby, J., Lewis, C. A. & Day, L. (2000), *Religious orientation and Psychological well-being*, *British journal of health psychology*, 38 (4): 363-378. Available at: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1348/135910799168704/pdf>. (7 April. 2012).
- Mreira – almeida, A. & etal (2006), *Religiousness and mental health: A review*, *Rev Bras psiquiatr*, 28 (3): 242 -25. Available at: http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1516-44462006000300018&lng=en&nrm=iso&tlng=en. (7 April. 2012).
- Myers, D. G. (2002), *Happiness, excerpted from psychology*. (7th. ed.), New York: Worth Publishers.
- Noble, K. D. (2000), *Spiritual intelligence: A new frame of mind*, *Advanced Development Journal*, 9:1-28
- Rojas, M. (2007), *Heterogeneity in the relationship between income and happiness: A conceptual-referent-theory explanation*, *Journal of economic psychology*, 28: 1- 14.
- Singh.G. (2008), *Spiritual intelligence*, Available at: http://en.wikipedia.org/wiki/Spiritual_intelligence. (7 April. 2012).
- Sisk, D. (2008), *Engaging the Spiritual Intelligence of Gifted Student to Bould Global Awareness*, *Roeper Review*, 30 (1): 24-30.
- Zohar, D., & Marshall, I. (2000), *SQ: spiritual intelligence: the ultimate intelligence*, New york, Ny, usa: Bloomsbury.